

Pinocchio

geschribet 129.864.800 libadar. Vo alle dise puachan dar sell mearar gikhennt un ubarsetzt iz di Bibbia, geschribet vo Gottarhear. In zboate platz, un earst von schraibar nett "onnipotenti", izta a belesar libar bobar alle khennen: "Le avventure di Pinocchio. Storia di un burattino" von Carlo Collodi, geschribet in di djar zbisnen in 1881 un in 1883.

Di stordja kontart bazta vorkhinnt in hanttrüttele, Pinocchio, vo balz khinnt auzgitsnitzt von tischlar Moastrar Geppetto fin balz khinnt z'soia a veregez khinn. Geschribet aso magatz auzschaung lai azpe a stordja vor di khindar, eppaz zo kontara au in khlumman balsa gian z'slava zoa zo limanen z'soia bravat un guat, ma 'z iz nett lai aso. Untar dar schintl vonaran stordja vor khindarn vil laut hamda gilest eppaz boda redet gerade dar seal von mannen. Etlane affan, azpe dar kardinál Giacomo

Biffi, sik in "Pinocchio" a stordja boda kontart bia di mannen ("Pinocchio") vonkian vo Gottarhear ("Geppetto") un stian in di belt tianante letze sachandar gihelft von taüvl ("Omino di Burro", "il Gatto e la Volpe"). Asó, zo maga khexan bodrumm kan Vatar, mochtmen lazzan helvan von halligen odar von englendar ("Fata Turchina"). Andre, azpe di Fraimaaur, seng in di stordja geschribet vo Collodi eppaz andarst: vor se biar balbar borta soia azpe Pinocchio, hanttrüttele. Zo maga khemmen richtige mannen pittnar richtigen seal mochpar abegem in lust von gelt ("Mangiafuoco"), vorstian o nett zo gloaba in sellnen boda vorkhoavan destre beng z'soia luste ("il Gatto e la Volpe", "Lucignolo") ecc.. Azta ditza khinnt nett vorstant magatz vorkhemmen z'soia vichar (eslendar, z'soia meara gena) in platz vo mannen. Daz schumma iz ke est makma lesan

Vor zen djar durch in Mèrika hamsa ginützt umman von groazarstn kompiuter vodar gantzian belt zo zela biavl libadar 'z soinda khennt geschribet sidar azta di mannen ham agihaft z'schraiba. A par djar spetar disar super kompiuter hatt rispundart ke 'z soinda khennt

Istituto Cimbri
Kulturinstitut Lusérn

Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbri.it

AVVISO

La presentazione del progetto Archivio Digitale Online Cimbri (ADOC) si terrà lunedì 28 gennaio 2019, a partire dalle ore 15.00, presso la sala conferenze della Fondazione Caritro a Trento.

Per maggiori informazioni contattare il Kulturinstitut Lusérn al numero 0464 789645.

Rodolfo

A stordja vo göttar, planétn un stèrn

I giorni della settimana e i loro nomi

Menta, erta, mita, fintzta, vraita, sántzta, sunta: di nem von tang vo dar boch soia börtar bobar nützan alle tage, ma ber boazt vo bosa khemmen in bazza bölln munen? Zoa zo vorstiana ditza, mochtma machan an viazo hintarbart in di zait. Di tang vo dar boch bolaim soine nem in altn babilonésan - bar ren vo schiar 1800 djar vorda iz gebortet Djesù. Di babilonésan ham gètt in aniagian tage vo dar boch in nam vonan planét. Aniagian dar planét - asó hamsa gegloabot - iz gest a gott boda hatt geredart hüml un earde. Daz alt Ruam hatt age-nump von babilonésan di nem von tang vo dar boch ubarsetzantese atz latoi. Azma schauget unsar bört "menta" in daz belese bört "lunedì", khodatna nia ke sa ham da geläiche burtz, anvétze iz pröprio asó. "Lunedì" khint von latoi "Lunae die", boda bill munen "dar ta' von má". 'Z bört "menta" stammt abe von indogermanico "mē[d]", azpe biar "bändrar", un pitt disar bört, in di altn zaitn, hattma gemunt pröprio in má, boda "bändart" pa dar nacht vonaran sait att d'andar von hüml. Atz

belesch, an andar tage boda hatt in nam vonan planét iz "martedì", von latoi "Martis die" (dar ta vo Marte). In unsarn bört "erta" o izta lugart dar nam vonan gott, Ares, boda iz gest vor di altn grètschi daz sell boda iz gest Marte vor di románe: dar gott von kriage. In nam "erta" venntmen nett lai in unsar geréda, ma in quase alln in dialèktn vo dar Baviara un von Tírol: "irda", "ergtag", "erchtåg", "ia-dåg" un asó vür. "Mercoledì" khint vo "Mercuris die" (dar ta vo Merkurio, gott von marként, ma von diap o!). Azpe biar, però, disar tage hatt zo tüana ne pitt göttar ne pitt planétn. Dar mita, azpida khütt 'z bört, iz nicht andarst baz dar ta' atti mitt vo dar boch. Ma bia, bartetar khön, atti mitt vo dar boch izta dar finzta! Bol, ma nèt azma heft á zo zela von sunta, boda berat, azpi da bill di traditzióng vo dar khirch, dar earst ta' vo dar boch. Vor da geläiche re-sóng, "fintzta" khint von alt taütsch bört "fimf" (vünve) un iz dar vünfte ta' vo dar boch. Da geläiche burtz "fimf" venntmase in "Fingastn", boda khint vüchtzekh tang dōpo Oastarn. Di belesan anvétze khön "giovedì"

boda khint von latoi "Iovis die" (dar ta vo Zeus). Balda di altn taütschan ham gelirnt di nem latoi von tang vo dar boch un hamsa ubarsetzt in soi zung, hamsa umgetaust di nem von fremmegen göttarn pinn selln von göttarn boden soia gest huamesch. Freya, zum baispil, in di mitolodjia vo dar nord Eurōpa, iz di götten von länge un vo dar liabe. Si geläich dar götten Vènere, boda iz gest, vor di románe, dar Abasstèrn. Vo dar Vènere izta auzkhent daz belese bört "venerdì", vo dar Freya unsar bört "vraita", atz taütsch Freitag. 'Z bört "sántzta", geläich azpi 'z belese "sábado", khint von ebräiko "shabbat", boda iz khent iargeprenk pittar kristliche relidjóng von hailege lant. Atz latoi hattar gehoozt "Saturni dies" un ditza bört iz gestant in inglese "Saturday". Dar sunta, ma vorstéat, iz dar ta' vo dar sunn, atz latoi "Solis die". Spetar di khirch hatt gebèkslt soia nam in "dominica", von latoi "domine" (hear: dar ta' vo Gottarhear. Häut boazpar ke di planétn, pittar earde, soia achte. Dar má un di sunn soia khummane planétn, ma ditza di altn babilonésan hams

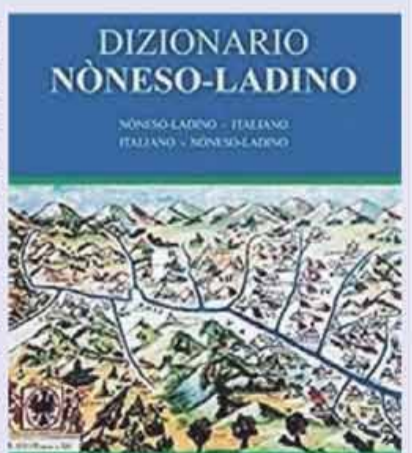
nèt gemak bizzan, un andre planétn hamsar nèt gekhennt, ombróm sa ham gehatt khummane teleskopi odar kanotsché. Gott sai dank, mö-

chtma khön, ombróm vor mi, a boch vo sim tang iz läng genümma!

Paolo Pergher

Dar naüge börtarpuach nòneso-ladino

Ke in di provintz vo Tria redetma nett lai belesch un dialèkt trentino, halte, bizzansas alle: bar soinda biar lusérnar pittar unsar zimbar zung; 'z soinda di Bèrsntölar pitt soia bèrsntölerisch un dena, in Fassatal, soinda di ladinar. Drai mindarhaitn darkhennt nett lai vodar unsar provintz un Redjóng, ma von Beleschlant o. Zboa mindarhaitn boda abestammen von taütschan un ummana boda hatt da geläich burtz von belese. Finn vor biane djar, ren, in Beleschlant, an andra zung, hatt geböilt munen ren a zung boda hatt biane bört, un vor ditza vil "khlummane zungen", soia gant vorlört in mearare lentar. A migele atti bötta di laut ham vorstánt ke ren mearare zungen bill munen soia mearar raich, ham offe mearare beng; asó haützotage vil lentar soia na zo untarstüta allz daz sell boda hatt zo tüana pitt soiar kultúr un stordja.

renz herta mindar un di eltar nütanz herta mindar pinn djungen. Sa 'z djar 1964 dar Enrico Quaresima hatt gehatt gemacht a börtarpuach ma est pitt ditza, berdaz hatt gemacht, bill rivan kann djungen ombróm di djungen von tal soia starch gepuntet pitt soiar earde un kultúr un berat schade azta ditza alt geréda gianat vorlört. In börtarpuach soinda khennt drinngelk etlane börtar boda biane mear no nützan un boda beratn khennt vorgézt. A geréda, azpe 'z khüta dar studjós von zungen David Wilkinson, boda stammt abe von latino un boda sa ham genützt di laut boda ham gelebet ná in fluss Noce, 'z djar '46 dōpo Kristo. Ditza venntmase o in di Tavola clesiana boda gitt zuar in Anauni da romische cittadinanza.

E.v.K.

Un classico della letteratura mondiale è stato tradotto in cimbro

Dar Pinocchio est redet azpe biar

Atz Lusérn, zo traga geschénkh di nacht von Boinichtn, balde pinn gest khlumma i, izta nèt khent dar sell alt mann pinn läng baiz part, ma daz Khlumma Hailege Khinn. Biar hams nia gesek, niamat hettatz gemak seng, asó hattze khött di nona, ma bar soia gest sichar ke 'z berat khent, un biar hams gepitet, stille stille, inn in pett. Alóra habar njánka gekhoaft 'z elbarle, ma 'z izta gant moi tatta, in ta' vodar vidjildja, zo hakaz au afte Etzan. Dar hatt gepitet az khemm tunkhl un hatten nágenump an sakh von patátn zo legez drinn. Biar hams auserichtet daz abas dōpo tschoi un untar 'z elbarle, benn a tándle un benn a vaüchtle, habar gemacht in presèpio. Daz sell djar habar nèt gehatt in rakh ombróm 'z izta gest kartza vil snea zo maganen gian zo nemma, un alóra habar gelekk danidar di bata. Dena

saibar lai gant bahémme 'z schlava zoa azta dar Gesù Bambino hatt gemak khemmen in haus. In sell abas vor Boinichtn, i bart ham gehatt vünf djar, pinne sa gest in pett, balde han gehört hokn moin pruar: 'z vaür, 'z vaür. I han pensart ke furse izta gest gerift eppaz pellar 'z Kristkhinn un ke er hatt gesek di aurèola boda laüchtet. I, zoa nèt zo ristschàra 'z sega daz Hailege Khinn un z'stiana ena geschénkh, pimme lai gezoget untar in dekan un han gespèrt di oang. Auz zalt in salotto iz gest allz an adjitazióng, un i alóra pimme gezoget no mearar inn untar un han persin gesüacht zo halta in atn. Asó pinne hünslaft. In tage von Boinichtn hattme darbèkht di nona. Si hattme nèt parit sovl luste ma i hända nèt gemacht kaso. I pinn lai auzgesprunk von pett

un pinn geloft in salotto 'z sega bida eppaz iz gest vor mi. Bém, i pinn darstánt, dar presèpio iz gest lai gantz sbartz, di bata izta nemear gest un afta kart von djornal soinda gest di öbla pittn schinkh zorgant, boda ham gebakkt un soia lai umgevalt pittnar plasar: dar presèpio iz gest arvorprennt. I han ágeschauguet moi nona un han khött: "Ekko, gestarn pittn khindar habar pensart ke di geschenkh makze nèt prengen 'z Kristkhinn ma ke furse pistoz du bodase sèmm lekk. Vor ditza daz Hailege Khinn hatt vorprennt in presèpio pittar aurèola, zoa azpar seng ke 'z pasart. I pinn nia gest asó kontént azpe di selln Boinichtn un han nemear gelest an libar asó gearm azpe in sell bodamar hatt gehatt gelazt 'z Kristkhinn da sell bötta: di stordja von Pinocchio.

I khüdz nèt bazze han pensart in dise tang, da huam, balde han gelest in libar von Piabile pitt holtz, ubarsetzt azpe biar von Andrea Nicolussi Golo. Lesan in Pinocchio geschribet in moi muatarzung, hattzme gemacht bidar höarn a khlumma khinn un, bida ánka vil laut bodada soia gest alóra, soinda nemear, hánese gehört alle námp.

I much khön ke da soia nèt alle vürgant, epparummaz izta boll no. Moi pruar hatt gelest in libar pitt miar un, dōpo squase vüchtzekh djar, hattamar khött: „Gedenkhstodar balde han vorprennt in presèpio pittn splittarla? Doi libarle izzese salvart per mirakolo“.

(n. g.)

